

Gregooriuse laulu määratlemine mõiste ja nähtusena ning interpretatsioonilised eelistused tänapäevase praktiseerija vaatenurgast

Eerik Jõks

1. Sissejuhatus

Keskaegse sakraalse ladina monoodia terviklikust repertuaarist¹ on tänapäeval enim tuntud frangi-romaa laulu ehk gregooriuse laulu repertuaar.² Gregooriuse laulu repertuaariga on tegeldud kõikides tänapäevasele muusikateadusele tuntud harudes:³ (1) muusikaajaloolased on esitanud mitmeid erinevaid käsitlusi gregooriuse laulu repertuaari tekkimise ja arengu kohta;⁴ (2) muusikateoreetilises plaanis on frangi-romaa käsikirjades sisalduva noodikirja teemadel tehtud ulatuslikke uurimusi,⁵ liturgilise laulu eri žanreid on mitmekülgset uuritud ja repertuaari on põhjalikult süstematiseeritud;⁶ (3) kuna keskaegne liturgiline laul on oma algstaadiumis olnud vaid suulise traditsiooni kanda, on ainesele püütud läheneda etnomuusikateaduslikust vaatenurgast;⁷ (4) sarnaselt teiste ajastute muusika uurimisega on ka liturgilise laulu uurimisel üha suuremat rolli

kandmas kognitiivse muusikateaduse erinevad harud.⁸ Võrreldes muusikaajalooliste ja muusikateoreetiliste teemadega on vähem vaetud gregooriuse laulu kaasaegse esitamise küsimusi. Põhjalikult on tegeldud küll kommertssalvestiste süstematiseerimisega⁹ ja mõningal määral ka valiku kommertssalvestistel esinevate esitustiilide erinevuste kirjeldamisega.¹⁰ Siia maani ei ole aga uuritud kaasaegse esitaja isiklikku suhet keskaegsesse repertuaari.

Raskusi tekitab asjaolu, et sõnapaari „gregooriuse laul“ mõistetakse rahvusvahelises praktikas väga mitmeti. Samuti on muusikahuvilistele tuntud äärmiselt erinevad interpretatsioonid, mis põhinevad samade keskaegsete liturgilise laulu käsikirjade tõlgitsemisel. Käesolevas artiklis otsin vastust neljale küsimustele: (1) mida tähendab gregooriuse laul tänapäevasele praktiseerijale

¹ Keskaegse sakraalse ladina monoodia repertuaar hõlmab lisaks frangi-romaa laulu repertuaarile veel ambroosiuse laulu repertuaari, vanarooma laulu repertuaari ja mosaraabia laulu repertuaari.

² Samas võib mõiste „gregooriuse laul“ mitmes keeles tähendada ka kogu sakraalset ladina monoodiat nii kirjepildis kui muusikalises esituses. Arutelu selle mõiste problemaatilisuse üle järgneb alajaotuses „Probleemid gregooriuse laulu määratlemisel mõiste ja nähtusena“.

³ Ülevaatlikuks käsitluseks keskaegsest sakraalsest ladina monoodiast ja ulatuslikuks bibliograafiaks vt. Hiley, David 1993. *Western plainchant: a handbook*. Oxford: Clarendon Press.

⁴ Vt. nt. Hughes, Andrew 1980. *Medieval music: the sixth liberal art*. Revised ed., Toronto medieval bibliographies 4, London: Benn, pp. 89-92.

⁵ Neist kõige tuntum on kindlasti Eugene Cardine'i paleograafiliste ja semioloogiliste uurimuste kokkuvõte: Cardine, Eugène 1968. *Semiologia gregoriana. Note raccolte dalle lezioni*. Roma: Pontificio istituto di musica sacra, mille raamatuks vormistamisel oli määrav roll Godehard Joppichil ja Ruppert Fisheril. Raamatu saamisloo kohta vt. Jõks, Eerik 2010. *Contemporary understanding of Gregorian chant - conceptualisation and practice*. Doktoriväitekiri, University of York, pp. 106-107. Väitekiri on saadaval Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia raamatukogus. Inglisekeelset tõlget Cardine'i raamatust vt. Cardine, Eugène 1982. *Gregorian semiology*. Sable-sur-Sarthe: Solesmes. Raamat on tõlgitud mitmesse keelde, viimati anti 2003. aastal välja saksakeelne tõlge.

⁶ Parimaks näiteks selle töö kohta on monumentaalsed teosed: Hesbert, René-Jean (ed.) 1935. *Antiphonale missarum sextuplex. Edité par Dom René-Jean Hesbert ... d'après le Graduel de Monza et les Antiphonaires de Rheinau; du Mont-Blandin, de Compiègne, de Corbie et de Senlis*. Bruxelles, ja Hesbert, René-Jean, Renatus Prévost (éds.) 1963-1979. *Corpus antiphonalium officii*. 6 vols., Roma: Herder.

⁷ Etnomuusikateadusest gregooriuse laulu uurimisel vt. Jeffery, Peter 1992. *Re-envisioning past musical cultures: ethnomusicology in the study of Gregorian chant*. Chicago: University of Chicago Press.

⁸ Vt. nt. Heller, Karl-Leo 2008. Hinweise zum Stimmklang in gregorianischen Handschriften. Überlegungen zu einer klanglichen Interpretation der Oriscus-Graphien. - *Beiträge zur Gregorianik*, 45, S. 57-68, milles kasutatakse spektrogrammanalüüsi gregooriuse laulu esituste analüüsimiseks.

⁹ Gregooriuse laulu kommertssalvestiste 1904-1988 diskograafia kohta vt. Weber, Jerome 1990. *A Gregorian chant discography*. 2 vols., Utica, New York: J. F. Weber.

¹⁰ Neist kirjeldustest tuntuim on Berry, Mary 1979. Gregorian Chant: The Restoration of the Chant and Seventy-Five Years of Recording. - *Early Music*, 7/2, 197-217. Vaadata tasuks ka teise seda teemat käsitleva prominentse autori Jerome Weberi kirjutisi, nt. Weber, Jerome 1992. The Phonograph as Witness to Performance Practice of Chant. - *Cantus Planus 1990 Budapest conference proceedings*, pp. 607-14.

nii mõiste kui nähtusena? (2) Mis on tänapäevase praktiseerija seisukohast oluline gregooriuse laulu repertuaari heaks esitamiseks? (3) Mis võiksid olla need tunnused, mis kõige olulisemalt mõjutavad kaasaegseid arvamusi neis küsimustes? (4) Mis on need gregooriuse laulu olulised tunnused ja need vajalikud omadused, mille osas selle muusika esitajatel on tendents nõustuda ning mis võiks seetõttu pretendeerida ühisele, rahvusvahelisele ning konfessioonideülesele arvamusele?

Vastust nendele küsimustele otsitakse rahvusvahelise sotsioloogilise uuringu tulemustest, mis korraldati aastatel 2006-2008 ja millele vastas 127 gregooriuse laulu esitajat üle kogu maailma. Kvantitatiivse sotsioloogilise meetodi abil vaadeldakse vastuseid kahele küsimustiku küsimusele: (1) „Mida tähendab Teie jaoks gregooriuse laul (nii mõiste kui nähtusena)?” ja (2) „Mis on Teie meelest gregooriuse laulu heaks esitamiseks oluline?”.

2. Probleemi kirjeldus

2.1. Probleemid gregooriuse laulu määratlemisel mõiste ja nähtusena

Rääkides gregooriuse laulu repertuaarist ja selle esitamisest, tuleb väga selgelt teadvustada, et võrreldes klassikaliste repertuaaridega¹¹ ei eksisteeri gregooriuse laulu puhul repertuaari ühest definitsiooni ega laiapõhjalisi konsensuslikke interpretatsioonipõhimõtteid. „Gregooriuse lauluna” tuntud repertuaari määratlemisel tekib mitmeid raskusi. Mille kaudu oleks õige seda anonüümset keskaegset repertuaari defineerida? Gregooriuse laulu repertuaari puhul on selge, et seda ei saa üks-ühele võrrelda klassikaliste vokaalrepertuaaridega. Ometi ei kuulu see ka samasse klassi etnomuusika valdkonnast tuntud repertuaaridega, mille lahutamatuks kaasanniks on peaaegu täielik sõltuvus suulisest pärimusest. Nõnda seisabki gregooriuse laulu repertuaar klassikalise ja rahvamuusikalise repertuaari vahel: üleskirjutatud notatsiooni näol on tal esimese ja mitmeti tõlgendatavate esitusparameetrite järgi teise repertuaaritüübi tunnuseid.

Mõiste „gregooriuse laul” defineerimisega seonduvaid raskusi on tõdetud varemgi. Seda teemat uurivad autoriteedid on juhtinud tähelepanu, et termin „gregooriuse laul” pole päris kohane kirjeldama seda liturgilist laulu, mida me tänapäeval kuuleme (Hughes 2002: 161), aga seda on jäädud kasutama praktilistel kaalutlustel (McKinnon 2001). Jääb üle nende tõdemustega nõustuda, sest tõepoolest on „gregooriuse laul” terminina väga mitmeti mõistetatav.

Sellest kõnelevad mitmed erinevad definitsioonid muusikateadlaste kirjutistes. Eespool juba mainitud James McKinnoni määratlus autoriteetses teatmeteoses „The New Grove Dictionary for Music and Musicians” ütleb, et „gregooriuse laul on termin, mida kasutatakse kokkuleppeliselt lääne liturgilise laulu [Western Plainchant] keskse haru¹² kohta” (McKinnon 2001). Peter Jeffery kirjeldab gregooriuse laulu kui „ristmikku, kus kohtuvad etnomuusikateadus ja Euroopa kunstmuusika ajalugu” (Jeffery 1992: 1). Jerome Weber ütleb, et „gregooriuse laul on ladina riitusega katoliku kiriku liturgiline muusika, mis pärineb ladina riitusega liturgilise tegevuse algaegadest” (Weber 1990: ix). Mary Berry läheneb küsimusele hoopis isemoodi ja väidab, et gregooriuse laul on „lääne kristluse ainulaadne muusika ja meie lähim elusolev side esimeste sajandite kirikuga” (Berry 1979: 5).

Niisiis võidakse sõnapaariga „gregooriuse laul” tähistada „(1) keskaegset frangi-ruoma repertuaari, (2) roomakatoliku kiriku ühehäälsel ladinakeelset liturgilist laulu kas kaasajal või kõigil aegadel, (3) kindlalt piiritletud repertuaari esitusstiili ühe koolkonna põhimõtete alusel,¹³ (4) määratlematut pärandit, mis koosneb paljudest, erinevatel juhtudel varieeruvatest elementidest” (Jõks 2009: 42).

Kui esitada küsimus gregooriuse laulu repertuaari mahust, tuleb taas selgelt aru anda, et see sõltub otseselt määratlusest. Võttes arvesse kõige algupärasemad frangi-ruoma käsikirjad, koosneb missamuusika repertuaar umbes 630 varajase notatsiooniga varustatud tekstist. Algupärase tunnipalvuste repertuaari (antifoonide,

¹¹ Repertuaaride all mõistetakse käesolevas artiklis erinevaid, selgelt eristuvaid muusikalise materjali kogumeid. Vt. ka joonealust märkust nr. 1.

¹² Mõeldud on frangi-ruoma laulu.

¹³ Näiteks ansambli Schola Hungarica heliplaat kannab pealkirja „Gregorian chants from medieval Hungary” (Hungarton Classics HCD 12169).

responsooriumide jne.) suurust hinnatakse tuhandetes ühikutes. Kui aga lugeda gregooriuse laulu repertuaari hulka ka troobid, sekventsidsid, proosulad ja muud hilisemad kompositsioonid koos kõikide kohalike traditsioonidega, suureneb repertuaar veel tuhandete ühikute võrra (Levy jt. 2001). Samuti ei tohi unustada, et gregooriuse laulu stiilis komponeerimine jätkus ka 19. ja 20. sajandil, näiteks on Joseph Pothier ja Lucien David kirjutanud hulgaliselt uudisloomingut, mis mõnikord ei ole helipildilt eristatav algupärasest repertuaarist isegi asjatundja kõrvale.

Mõiste „gregooriuse laul“ ei määratle iseenesest ei (1) ajastut, (2) geograafilist päritolu, ja mis kõige tähtsam, ka mitte (3) muusika ontoloogilist olekut. Sõna „laul“ iseenesest võib ontoloogilises mõttes tähendada nii pala üleskirjutust kui selle esituslikku või ettekujutuslikku tõlgitsust (Jõks 2009: 43). Klassikaliste repertuaaride puhul ei ole see nõnda häiriv, sest hoolimata võimalikest interpretatsioonilistest erinevustest on vähemalt esitatava laulu temporaalne struktuur enamasti identifitseeritav kirjutatud laulu omaga. Gregooriuse laulu repertuaaris ei ole see aga sugugi enesestmõistetav.

Loomulikult ei saa märkimata jätta, et mis tahes repertuaari võib määratleda mitmest vaatenurgast. Nii saab Franz Schuberti (1797-1828) laululoomingu muude määratluste hulgas tähendada näiteks ka elavat sidet luule mõistmisega 19. sajandil. Ennekõike on aga konsensuslikult selge, et tegu on konkreetselt piiritletava repertuaariga, mille moodustavad Franz Schuberti komponeeritud laulud, mis on tänapäevase interpreedi jaoks olulistes küsimustes üheselt ja mõistetavalt noteeritud - need asjaolud on repertuaarile lähenemisel keskseks kandvaks teljeks. Gregooriuse laulu repertuaari puhul selline üksmeelne arusaam puudub ja nii võib ükskõik milline neljast eelnimetatud määratlusest olla keskseks kandvaks teljeks repertuaarile lähenemisel.

Olulist ebaselgust tekitab ka keeleline aspekt - mitte igas keeles ei ole olemas üldmõistet *cantus planus*, mille ingliskeelne vaste on „plainchant“. Näidet ei ole vaja kaugelt otsida - meie emakeel on üks nendest keeltest, milles on olnud sunnitud ühehäälselt ladinakeelse liturgilise laulu üldnimetusena kasutusele võtma liigselt üldistav ja mõnevõrra eksitav „gregooriuse laul“. Eesti keeles on „gregooriuse laul“ parema mõiste puududes sünonüüm mõistele „plainchant“, samas kui

tegelikult võiks „gregooriuse laul“ olla reserveeritud keskaegsele frangi-rooma repertuaarile ja/või selle repertuaari tänapäevasele interpretatsioonile. „Üldmõistena on „gregooriuse laul“ üldistustase samaväärne mõistetega „lääne muusika“ või „ida võitluskunst“. Loomulikult on teatavates olukordades üldistamine oluline, aga tuleb selgelt teadvustada, mis üldistuse taga seisab“ (Jõks 2006: 65). Gregooriuse laulu puhul ei ole see aga sugugi selge isegi mitte elukutselistel muusikutel seas.

2.2. Gregooriuse laulu erinevad esitustavad

Esituse ehk interpretatsiooniliste eelistuste juures võivad arvamuste lahknevused olla veelgi suuremad kui gregooriuse laulu määratlemisel. Erinevused võivad olla oluliselt suuremad, kui klassikaliste repertuaaride puhul enamasti harjunud ollakse. Näiteks on salvestiste võrdlemine näidanud, et „35 esitaja tempod varieeruvad graduaallaulu „Haec dies“ esitamisel pea kaks korda - esituste pikkus varieerub 55 sekundist kuni 101 sekundini“ (Jõks 2009: 270). Samade esituste temporaalse struktuuri analüüs on näidanud, et erinevate esituste noodipikkuslik ülesehitus võib olla tundmatuseeni erinev (Jõks 2009: 273, 533-568 ja 585-655).

Ehkki osa interpretatsioonilisi koolkondi on märgatavalt suuremad, ei ole siiski suudetud esile tuua selgeid, üheseid ning ammendavaid argumente, miks üks gregooriuse laulu interpretatsioon on täpsemalt käsikirju järgiv või mingil muul põhjusel „õigem“ kui teine. Kõige veenvam argument „õigsuse“ kohta ei tulene mitte niivõrd muusikateaduslikult lähtekohalt, vaid ajaloolis-kultuuriliselt ja mitmes mõttes ka mahukuse ning jõu positsioonilt. On selge, et gregooriuse laul oli 20. sajandil nii *de jure* kui *de facto* roomakatoliku kiriku keskne liturgiline muusika. On palju vaieldud, kas 19. ja 20. sajandil toimunud gregooriuse laulu taaselusdamise tagajärg ja sellest võrsunud interpretatsiooniline praktika on keskaegsete käsikirjade adekvaatne peegeldus. Selge aga on tõsiasi, et roomakatoliku kiriku suurus ja sellest lähtuv praktiseerimismaht andis iseenesest gregooriuse laulu stiilile nn. *mainstream*-staatus. Katoliku kirik pakkus enda heakskiidetud keskaegse repertuaari käsitlusele tugevat ja ajalooliselt õigustatud institutsionaalset kaitset, mille kaudu loodi kaasaegne kuvand gregooriuse laulust. Aja möödudes ilmus konkureerivaid arusaamasid gregooriuse laulu esitamisest, eriti selle rütmi küsimustest. Eri leerides on tehtud mitmeid

katseid tõestada oma arusaamise vastavust keskaegsetele käsikirjadele,¹⁴ aga põhjapanevate tulemusteni ei saa neist suure tõenäosusega üksi jõuda.

Objektiivsuse faktori keskaegsete käsikirjade tõlgitsemisel välistab muude põhjuste hulgas¹⁵ asjaolu, et keskajast pärinev materjal, mis meie kasutuses on, piirdub notatsiooni spetsiifikat arvestades vaid teksti ja neumakirjast lähtuva noodikõrgusliku informatsiooniga, mida ei saa muuta kuuldavaks muusikaks meie ainukordse, subjektiivse osaluseta. Me peame andma noodikõrguslikule informatsioonile ajamõõtmelise elik andma nootidele pikkused. See välistabki objektiivsuse faktori neumakirja tõlgendamisel ja asetab tegelikult kõik subjektiivsed tõlgitused samale tasemele (Jõks 2006: 69-70).

Erinevaid tänapäevaseid esitusstiile ei ole ka selgelt piiritletud ega neile nimesid antud. Omaaegne klassifikatsioon mensuraalne *versus* aktsentuaalne ehk ekvalistlik esitusstiil¹⁶ ei ole enam aktuaalne, kuna mensuraalset stiili järgivad tänapäeval vähesed ja selle klassifikatsiooni järgi kuulusid kõik esitusstiilid aktsentuaalsete ehk ekvalistlike hulka. Mensuraalse ehk mõõdetud stiili põhimõtteks gregooriuse laulu esitamisel on noodivältuste ja nende omavaheliste suhete fikseerimine ja/või keskaegse meloodilise materjali paigutamine konkreetseesse meetrumisse. Samuti ei kirjelda mõiste „ekvalistlik“ ehk „võrdsustav“, mis viitab esitatavate nootide võrdsele pikkusele, enamikku kaasajal viljeldavatest esitusstiilidest. Pisut täpsem on ehk mõiste „aktsentuaalne“, mis viitab sõna rütmil põhinevale esitustavale, aga seegi ei hõlma kindlasti kõiki esitustavade David Ebeni ja Dominique Vellardi omadest Marcel Pérèsi ja legor Reznikoffi omadeni.

Gregooriuse laulu esitamise kaasaegse ajaloo ekvaatoriks on vaieldamatult Eugène Cardine (1905-1988). Arvestades tema panust gregooriuse laulu semioloogia institueerijana, võib julgelt erinevad interpretatsioonid liigitada kategooriasse „Cardine'i-eelne“ ja „Cardine'i-järgne“. Cardine'i avastused gregooriuse laulu varajase notatsiooni interpretatsiooniliste aspektide uurimisel olid määrava tähtsusega ja koondasid tema ümber hulgaliselt õpilasi ja järgijaid. Tema olulisimaks panuseks peetakse nn. neumakupüüri¹⁷ avastamist ja selle väljenduslikku mõtestamist gregooriuse laulu esitamisel. Samas jätsid tema õpetused, nii nagu varajane notatsiooni, tõlgendamisvabadust ja nii on meil tänapäeval mitmeid esitusstiile, mille puhul väidetakse, et inspiratsiooni on ammutatud just Cardine'i tegevusest, tema juures õppimisest või temaga konsulteerimisest. Muusikalised tõlgitused aga, mida need esitusstiilid pakuvad, võivad olla väga erinevad. Eugène Cardine'i elust ja tööst on kirjutatud mõningaid artikleid, aga terviklikku biograafilist teost ei ole minu teada siiani isegi mitte alustatud. Cardine'i semioloogilise uurimustöö viljad said laiemalt tuntuks just sel ajal, kui gregooriuse laul hakkas pärast Vatikani II kirikukogu (1962-1965) roomakatoliku kiriku liturgiast taanduma.

Võrreldes teiste gregooriuse laulu teemadega on erinevate kaasaegsete esitustavade temaatikat erialakirjanduses vähe käsitletud. Meil puudub kaasaegse gregooriuse laulu esitamise ajalugu. Siin on taas põhjuseks asjaolu, et mitmed esitusstiilid erinevad märgatavalt 20. sajandi alguseks väljakujunenud „mainstream“-laadist ja neid ei peeta mõnede spetsialistide seas suure erinevuse tõttu üldse gregooriuse lauluks. Parimad tunnistajad selles küsimuses on muidugi salvestised, mida on rohkesti ja mis kõnelevad selget keelt

¹⁴ Ühe mensuraalse (selle mõiste seletus järgneb tekstis) teooria keskaegsetel käsikirjadel põhinemise põhjalikku argumentatsiooni vt. nt. Vollaerts, Jan W. A. 1958. *Rhythmic Proportions in Early Medieval Ecclesiastical Chant*. E. J. Brill: Leiden. Kriitikat mensuraalsete teooria käsikirjadele vastavuse kohta vt. nt. Cardine, Eugène 1963. *Le chant grégorien est-il mesuré? - Etudes grégoriennes*, vi, pp. 7-38. Sama töö on ilmunud ka inglise keeles: Cardine, Eugène 1964. *Is Gregorian chant measured music?* Trans. Aldhelm Dean with a foreword. Solesmes.

¹⁵ Kriitikat nn. ajaloolise autentsuse teemal vt. nt.: Leech-Wilkinson, Daniel 2002. *The modern invention of medieval music: scholarship, ideology, performance*. Musical performance and reception. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁶ Lühikirjeldust mensuraalsest ja aktsentuaalsest stiilist vt. nt. Cattin, Giulio 1984. *Music of the Middle Ages 1*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 72-79, või Hiley, David 1990. *Chant. - Performance practice: music before 1600*. Eds. Howard Mayer Brown and Stanley Sadie, Norton/Grove handbooks in music, New York: Norton, pp. 50-52.

¹⁷ Lühidalt kirjeldades võib öelda, et neumakupüür (inglise keeles: *neumatic break*, prantsuse keeles: *coupeure neumatique*) on neumaelementide graafiliselt väikemateks osadeks lahutamine eesmärgiga tuua välja kupüüri (katkestuse) kohal oleva noodi olulisus.

laiast diapasooneist keskaegsete käsikirjade tõlgendamisel.¹⁸

2.3. Põgus ekskursioon gregooriuse laulu taastekkimise¹⁹ ajalukku

Et käesolevas artiklis esitatud tulemusi oleks võimalik vaadata gregooriuse laulu 19. ja 20. sajandi ajaloo kontekstis, tuleb teha põgus ekskursioon ajalukku ning vaadata, kuidas gregooriuse laulu kaasaegne taasteke algas, milline oli selle võidukäik 20. sajandi esimesel poolel ja kuidas gregooriuse laul Vatikani II kirikukogu otsuste tagajärjel roomakatoliku liturgiast suures mahus välja tõrjuti.

Gregooriuse laulu taassünd sai alguse 19. sajandil.²⁰ Algusega olid seotud mitmed muusikateadlased, nagu Louis Lambillotte (1796-1855), Felix Danjou (1812-1866), Louis Niedermayer (1802-1861) ja paljud teised. Määrava tähtsusega selle protsessi käigus oli Solesmes'is asuva Püha Peetruse benediktiinikloostri taasasutamine Prosper Guéranger' (1805-1877) poolt 1833 aastal.²¹ Gregooriuse laulu taaselustamise eesmärk oli taastada see iidne liturgiline repertuaar oma algupärasest hiilguses. Nimelt oli pärast Trento kirikukogu (1545-1563) oluliselt muudetud gregooriuse laulu meloodiaid, nii et need olid keskaegsetes käsikirjades sisalduva meloodilise informatsiooniga võrreldes vaat et tundmatuseeni muutunud. Aastate jooksul kogunes Solesmes'i munkasid, kes Guéranger' ideaale edasi kandsid, ja ühtlasi tohtu kogu keskaegsete käsikirjade koopaid.

Nii saigi Solesmes'ist gregooriuse laulu taassünni keskus. Peale Guéranger' olid tuntumateks võtmeisikuteks veel Joseph Pothier (1835-1923), André Mocquereau (1849-1930) ja hiljem ka gregooriuse laulu levitaja ning populariseerijana Joseph Gard (1885-1972). Gregooriuse laulu taastekkimise lugu on väga põnev, tulvil tõususid ja mõõnasid ning tugevaid kirikupoliitilisi ja isiklike vastuolusid. Solesmes'i munkadel ja teistel entusiastidel oli üsna raske oma gregooriuse laulu puudutavaid avastusi ja ideaale levitada. Läbimurre saabus, kui kardinal Giuseppe Melchiorre Sarto'lt (1835-1914) sai 1903. aastal paavst Pius X. Taastekkinud kujul gregooriuse laul tõsteti roomakatoliku kirikus au sisse ja seda levitati ning õpetati Solesmes'is väljatöötatud metodoloogia abil väga edukalt kogu maailmas. Tohtuks tagasilöögiks oli Vatikani II kirikukogu poolt legaliseeritud emakeelse liturgiapidamise võimalus, mis tõrjus gregooriuse laulu väljaspool monastilist keskkonda liturgilisest praktikast peaaegu välja.

Ameerika jesuiidist muusikateadlane Jerome Weber on gregooriuse laulu praeguse olukorra kohta öelnud, et „gregooriuse laulu lauldakse tänapäeval ainult vähestes kogudustes ja sedagi pigem juhuslikult kui igapäevaselt. Tohtult edukas püüe 1920-1960 õpetada iidset kirikulaulu kogudustes ja koolides on välja surnud peaaegu jälge jätmata. Samas õitseb gregooriuse laulu uuriv teadus ülikoolides rohkem kui kunagi varem. Akadeemia rõõmustab selle üle, mille Kirik on hüljanud“ (Weber 2002).²²

¹⁸ Vt. joonealust märkust nr. 9.

¹⁹ Antud protsessi kohta kasutatakse enamasti sõna „restauratsioon“ (*restoration*), aga tegelikult oleks õigem rääkida pigem taastekkest (*revival*), taassünnist või elustamisest, sest hoolimata rohketest pingutustest ei ole kesk-aegne repertuaar mitte algsel kujul taastatud ehk restaureeritud, vaid see on uuel kujul taastekkinud, taassündinud või/ehk taaskehtestatud.

²⁰ Kokkuvõtet gregooriuse laulu taassünni kohta 19.-20. sajandil vt. Levy, Kenneth et al. 2001. „Restoration and reform in the 19th century“ ja „20th-century developments“ artiklis „Plainchant“. - *The Grove Dictionary of Music and Musicians*. 2nd ed., eds. Stanley Sadie and John Tyrrell, London: MacMillan.

²¹ Põhjalikku käsitlust gregooriuse laulu taassünni kohta Solesmes'is vt. Combe, Pierre, André Mocquereau 1969. *Histoire de la restauration du chant grégorien d'après des documents inédits*. Solesmes et l'Édition Vatican. Abbaye de Solesmes; ingliskeelset tõlget vt. Combe, Pierre 2003. *The restoration of Gregorian chant: Solesmes and the Vatican edition*. Trans. Theodore N. Marier and William Skinner, Washington, D.C.: Catholic University of America Press; alternatiivset käsitlust samal teemal vt. Bergeron, Katherine 1998. *Decadent enchantments: the revival of Gregorian chant at Solesmes*. California studies in 19th century music 10, Berkeley, London: University of California Press.

²² „Where is this age-old music of liturgical worship today? As a result of the liturgical reforms of the Second Vatican Council, which permitted the Mass and Office to be celebrated in the language of the people, Gregorian chant is now sung in only a small number of churches, and in most of them only occasionally rather than daily. The enormously successful effort from about 1920 to 1960 to teach the ancient chant in parishes and schools has died out almost without a trace. Yet, chant scholarship is flourishing in the universities more than ever. Academe cherishes what the church has abandoned, and scholars now produce more chant recordings than monks or clerics“ (Weber 2002: on-line, vaadatud 03.11.2008).

2.4. Probleemi kirjelduse kokkuvõte

Niisiis on selge, et gregooriuse laulu ainest ter-
vikuna on eri tasanditel võimalik väga erinevalt
tõlgendada. Arusaamine gregooriuse laulust
erialakirjanduses ei mõiste ega nähtusena pole
üheselt selge. Alternatiiviks teatmeteostele ja
muule erialakirjandusele võikski siinkohal olla
gregooriuse lauluga tihedalt seotud inimeste
arusaam gregooriuse laulu tähendusest nii
mõiste kui nähtusena. Samuti on selge, et ühte
ja sama repertuaari allikmaterjalina kasutades
jõuavad gregooriuse laulu esitajad sageli väga
erinevate tulemusteni. Gregooriuse laulu täna-
päevased esitusstiilid varieeruvad ulatuslikult
nii rütmi, tempo, artikulatsiooni kui agoogilise
lähenedamise poolest. Gregooriuse laulu esita-
jate kirjeldatud interpretatsiooniliste eelistuste
puhul on huvitav vaadelda, kas on mingi ühine
nimetaja, mis esitustavade mitmekesisuses esile
tõuseb.

3. Küsitlus gregooriuse laulu esitajatele

3.1. Lühidalt küsitlusest ja selle koostamise põhimõtetest

Internetipõhise küsitluse gregooriuse laulu esita-
jatele korraldasin aastatel 2006-2008 oma väi-
tekirja²³ jaoks materjali kogudes. Elektrooniline
ankeet programmeeriti²⁴ kasutades programmeerimis-
keelt ASP²⁵ ja vastused koguti andmebaasi
kasutades informatsiooniserverit MySQL.²⁶ Neile,
kes ei soovinud elektrooniliselt vastata, sai koostatud
ankeedi paberversioon. Kuna suur osa
vastajatest oli Eestist,²⁷ koostas küsimustiku
lisaks inglise keelele ka eesti keeles. Ideaalis oleks
muidugi olnud hea, kui kõikide vastajate poole
oleks saanud pöörduda nende emakeeles, aga see
plaan ei olnud realistlik, kuna küsitluid oli kokku
21 rahvusest. Neid kõiki julgustati ükskõik millise
arusaamatuse tekkides küsimustiku koostajaga
ühendust võtma, ja mõnel puhul seda võimalust
ka kasutati. Vastajate isikud olid küsimustiku läbi-
viijale teada, aga neile sai lubatud, et vastuseid

ei seostata nende isikuga. Erandiks oli küsimus,
milles päriti nende õpetajaid ja eeskujusid, et
koostada gregooriuse laulu esitajate interpretat-
siooniline sugupuu.

Mulle teadaolevalt ei ole sellist uuringut gregoo-
riuse laulu alal varem tehtud. Mõtte korraldada
sotsioloogiline küsitlus sain ma Eesti Kirikute
Nõukogu korraldatud religioonisotsioloogilistest
uuringutest, mille läbiviimisel osalesin aastatel
1996-2004 ja mida juhatasin aastatel 2009-2010.

Küsimustik koosnes kokku 154 küsimusest. Küsi-
musi oli nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid.
Enamus kvantitatiivseid küsimusi olid nn. skaala-
küsimused, aga oli ka etteantud vastusevarianti-
dega küsimusi. Kvalitatiivsetes küsimustes paluti
vastajatel oma sõnadega kirjeldada erinevaid
aspekte oma gregooriuse laulu mõistmisel ja selle
interpreteerimisel. Näiteks paluti kujutada ette
võimalust reisida ajas tagasi seitsmeks minutiks,
et saada teadmisi gregooriuse laulu esitamise
kohta. Vastaja pidi märkima, millisesse aastasse
ta läheks, kuhu ta läheks ja mida ta seitsme minuti
jooksul teeks (tulemusi vt. Jõks 2009: 165-171).
Samuti paluti nimetada kuni kümme nende mee-
lest olulist isikut gregooriuse laulu ajaloost. Sel-
line küsimus esitati kahel korral: esimesel korral
paluti nimetada võtmeisikuid läbi kõigi aegade ja
teisel korral alates 19. sajandi algusest. Vastusest
moodustus omalaaadne pingerida, mis võimaldas
täiendavalt analüüsida küsitlusaluste arusaamist
gregooriuse laulust (tulemusi vt. Jõks 2009:
197-206).

Paljud kvantitatiivsed küsimused moodustasid
pikki, kuni 30 küsimusest ehk väitest koosnevaid
plokkke. Siin artiklis on vaatluse all kaks küsimus-
teplokk: „Mida tähendab Teie jaoks gregooriuse
laul? (nii mõiste kui nähtusena)” ja „Mis on Teie
meelest gregooriuse laulu heaks esitamiseks olu-
line?”. Esimene plokk koosnes 27 väitest ja teine
plokk 30 väitest. Vastajatel paluti väiteid hinnata

²³ Väitekirja *Contemporary understanding of Gregorian chant - conceptualisation and practice* (Tänapäevane aru-
saamine gregooriuse laulust - kontseptsioon ja praktika) kirjutasin Yorki ülikoolis aastatel 2004-2009 ja kaitsesin
selle 26. veebruaril 2010. aastal.

²⁴ Kõik küsimustiku tehnilised lahendused teostas Anti Tiik.

²⁵ Active Server Pages.

²⁶ Structure Query Language.

²⁷ 20,2% küsitletutest, kelle rahvus oli teada, ehk 21 vastanut.

skaalal 1-8.²⁸ Lisaks küsimustiku koostaja poolt välja pakutud väidetele võisid nad lisada oma väidet ja hinnata neid skaalal 1-8.

Väidete koostamisel püüdsin gregooriuse laulu praktiseerijana²⁹ registreerida võimalikult palju äärmuslikult erinevaid aspekte nii gregooriuse laulu määratlemises mõiste ja nähtusena kui interpretatsioonilistes eelistustes. Mõni küsimustiku koostaja väljapakutud väide, näiteks „gregooriuse laul tähendab minu jaoks tüütut kohustust, millega peab rutiinselt tegelema“ võib tunduda peaaegu naljakas, aga nagu selgus, leidus ka sellistele väidetele positiivselt reageerinud vastajaid. Kindlasti ei õnnestunud sõnastada kõiki aspekte, aga valdav osa sai suure tõenäosusega kirja pandud. Sellest kõnelevad vastajate kvalitatiivsed lisandused, mis vaid harvadel juhtudel tõid välja täiesti uue aspekti ja enamasti piirdusid juba kirjeldatud aspektide kordamisega teises valguses.

3.2. Valimi kirjeldus

Küsitluse kaasati inimesi, kes mitmel põhjusel ja erinevates kontekstides laulavad ühehäälselt ladinakeelset liturgilist laulu. Mingit eelselektiooni küsitluse läbiviija poolt ei toimunud. Kasutatava sotsioloogilise uuringu valim ei ole klassikalises mõistes representatiivne, sest üldkogumit ehk tervet gregooriuse laulu esitajate kogukonda ei ole võimalik määratleda. Vastajate valik on suurel määral - ja paratamatult - juhuslik ning esindab seetõttu vaid küsitletud inimesi. Tulemuste üldistamine kogu gregooriuse laulu praktiseerijate kogukonnale on seetõttu problemaatiline ja seda ei tohiks teha. Näiteks tehakse järgnevas analüüsis järeldusi vastanute konfessionaalse kuuluvuse

alusel - roomakatoliiklaste arvamused erinevad teiste konfessioonide liikmete omadest. Aga täpsuse huvides on väga oluline rõhutada, et välja toodud roomakatoliiklaste arvamused eripära ei pruugi laieneda kõikidele gregooriuse lauluga tegelevatele roomakatoliiklastele, vaid hõlmab ainult küsitluses osalenud selle konfessiooni muusikuid. Palve vastata internetipõhisele küsimustikule saadeti 215 ja ankeet paberikandjal 18 isikule. Lõpptulemusena läksid kasutusse 127 inimese vastused, kusjuures 90 neist oli vastanud kõigile 154 küsimusele.

Järgnevalt kirjeldan valiku tunnuste alusel küsitlusele vastanud isikuid.³⁰ Ootuspäraselt olid nad valdavalt usklikud - 85,9% pidas religiooni enda jaoks pigem tähtsaks ja 14,1% kas vähem tähtsaks või täiesti ebaoluliseks. Konfessionaalse jaotuse järgi oli suurim grupp roomakatoliiklasi (54,3%). Teiste konfessioonide liikmed moodustasid 23,8% ja neid, kes ühegi konkreetse kogudusega seotud polnud, 21,9%. Vastanutest põhiosa elus on religioonil tähtis koht: 50,5% palvetab lisaks jumalateenistustele rohkem kui üks kord päevas ja 18,2% peaaegu iga päev. Vaid 7,1% vastas, et ei palveta kunagi ja 15,2% ei soovinud sellele küsimusele vastata.

Küsimustikus päriti ka vastanute rahvust. Vastustest nähtus, et kokku oli neid 21 rahvusest. Küsimus rahvuse kohta kõlas inglise keeles „What is your nationality?“ ja eesti keeles „Mis on Teie rahvus?“. On selge, et „ameeriklane“ või „britt“ rahvusena ei ole käsitletav samamoodi nagu „eestlane“ või „soomlane“. Viimaste puhul saab tõesti üheselt väita, et tegu on rahvustega,

²⁸ Skaalapunktidel olid antud soovituslikud väärtused. Mõnede meetodiliste arusaamade kohaselt skaalaküsimuste puhul niimoodi ei tehta, sest see rikub skaala dünaamikat. Seda eriti siis, kui skaalapunktide vahed on silmnähtavalt ebaühtlased. Samas selgus katseuuringu käigus, et küsitletutel on keerukas, kui mitte võimatu hinnata argumente skaalal, millel ei ole mingeid selgitavaid pidepunkte. Seepärast sai abistava materjalina lisatud soovituslik skaalapunktide kirjeldus. Esimeses küsimusteplokis olid soovituslikud skaalapunktid: (1) Ei tähenda seda mitte mingil juhul; (2) Tähendus suhteliselt ebaoluline; (3) Tähendab natuke, aga mitte määravalt; (4) Tähendab mõnevõrra; (5) Tähendab üsna palju; (6) On minu jaoks väga oluliste tähenduste hulgas; (7) On üks olulisemaid tähendusi; (8) Tähendab eelkõige seda - on kõige olulisem. Teises küsimusteplokis olid soovituslikud skaalapunktid: (1) Ei ole mitte mingil juhul gregooriuse laulu heaks esitamiseks oluline; (2) On hea esitamise seisukohast suhteliselt ebaoluline; (3) On heaks esitamiseks kasuks, aga mitte määravalt; (4) On soovitatav, aga mitte ilmingimata hädavajalik; (5) On piisavalt oluline, et selle poole püüelda, aga üle tähtsustada ei tohi; (6) On nii oluline, et iga esitaja peaks kõigest väest selle poole püüdlema; (7) On üks olulisemaid aspekte gregooriuse laulu heaks esitamiseks; (8) On nii oluline, et ilma selleta ei saa gregooriuse laulu hästi esitada. On oluline rõhutada, et küsitletavatel paluti hinnata väiteid skaalal, mitte valida variantide vahel. Seega käsitletakse skaalaküsimuste tulemusi käesolevas uuringus kui pidevaid tunnuseid.

²⁹ Olen gregooriuse laulu esitamisega tegelnud aktiivselt ja järjepidevalt alates 1995. aastast.

³⁰ Kuna kõik küsitletud ei vastanud kõikidele küsimustele, puuduvad järgnevalt kirjeldatud tulemustest neist mõnede vastused. Maksimaalselt võivad ühel küsimusel olla puudu 28 küsitletu vastused.

kui esimeste puhul võib tegu olla pigem regionaalse kuuluvusega - „britt“ võib tähendada nii inglasi kui šotlasi. Ometi märgiti oma rahvuseks ka „ameeriklane“ või „britt“. Seetõttu peab tulevases analüüsis, kus küsitluid võrreldakse selle alusel, mida nad oma rahvuseks märkisid, silmas pidama, et rahvuse asemel tuleks pigem rääkida regionaalsest kuuluvusest. Sellest lähtuvalt kasutan edaspidi rahvuse asemel just mõistet „regionaalne kuuluvus“ või „regionaalsus“. Küsimuse põhjal rahvuse kohta moodustusid järgmised grupid: 21 eestlast (20,2%), 19 ameeriklast (18,3%), 14 sakslast (13,5%) ja 13 britti (12,5%). Teistesse rahvustesse esindajatena määratles ennast kokku 37 küsitletut (35,5%). Eurooplased moodustasid valimist 78,8%; naised oli 18,7% ning mehi 81,3%.

Vanuseliselt jagunevad vastanud järgmiselt: 28% - nooremad kui 40 aastat; 50% - 41-60 aastat ja 22% - vanemad kui 60 aastat. Küsiti ka, millal nad alustasid gregooriuse lauluga tegelemist. Selgus, et enne 1950. aastat alustas 8,7%; vahemikus 1951-1970 alustas 18,3%; vahemikus 1971-1985 alustas 30,8% ja pärast 1985. aastat alustas 42,3%. Küsitletutest 31,7% omab muusikas magistri- või doktorikraadi; 36,5% on muusikalise kõrgharidusega; 23,1% on muusikalise algharidusega ja 8,7% on ilma muusikalise erihariduseta. Suurem osa küsitletud isikutest ehk 59,4% laulab rohkem jumalateenistustel. Kontsertidel laulab enam 21,8% ja mõlemal enam-vähem võrdselt laulab 18,8%. Gregooriuse lauluga tegeldakse aktiivselt - 61,4% vastanutest tegeleb sellega kas mitu korda päevas või peaaegu iga päev ja 38,6% vähemalt korra nädalas või harvem. Valdav enamik küsitletutest (91,1%) tegeleb lisaks gregooriuse laulule ka muu muusikaga.

3.3. Tulemuste analüüsimise meetodist

Artiklis kasutatakse kvantitatiivset sotsioloogilist meetodit. Tulemusi vaadeldakse läbi aritmeetilise keskmise ja dispersiooni³¹ vahe.³² Aritmeetiline keskmine näitab, kui oluliseks peavad küsitletud isikud teatavat väidet üldiselt. Dispersioon aga

annab teavet, kas antud küsimuses valitseb nende seas pigem üksmeel või lahkmeel. Kui dispersioon on madal, näitab see, et vastustel on tendents koonduda ühe skaalapunkti ümber. Kui dispersioon on kõrge, näitab see, et vastused jaotuvad ühtlaselt erinevate skaalapunktide vahel. Vaadates aritmeetilise keskmise ja dispersiooni vahet, saab teada, millised on vastanute meelest olulised argumendid ja milles nad ühtlasi on ühel meelel.³³ Teisisõnu peegeldab selline analüüs käesolevas artiklis otsitavat kollektiivset arvamust gregooriuse laulu kui mõiste ja nähtuse tähenduse ning interpretatsiooniliste eelistuste kohta.

Kasutades aritmeetilise keskmise (K) ja dispersiooni (D) vahet (K-D), tekib omalaadne „termomeeter“, mis mõõdab küsitletute ühist arusaama, milline väide on olulisem ja milline mitte. Mida kõrgemaks tõuseb „temperatuur“ ehk teisisõnu koosmeelenäitaja (K-D), seda enam ollakse ühel nõul, et antud väide on oluline. Nullpunkti ümber ja miinuspoolele koonduvad väited, mille osas küsitletud kas on ühel meelel nende ebaolulisuses (näiteks tabel 1, rida 21 ja vi) või on neil lahkmeel väidete olulisuse osas (näiteks tabel 3, read i ja ii).

Niisiis on „termomeetrit“ tuvastatavad kolm selgelt eristuvat punkti: (1) plusspoole maksimum, (2) nullpunkti ümbrus ja (3) miinuspoole maksimum. Ehkki „termomeeter“ näitab ka dünaamikat nimetatud kolme punkti vahel, on valimi väiksust arvestades otstarbekam vaadelda just eelkõige nendes punktides paiknevaid väiteid, mille kohta võib öelda, et nad tõusevad teiste hulgast selgelt esile.

Täiendavalt kasutatakse keskmiste võrdlemine meetodit. Selle abil saab näiteks kindlaks teha, kas roomakatooliiklaste suhtumine interpretatsioonilistesse eelistustesse erineb oluliselt teiste küsitletute suhtumisest. Mõningal määral on kasutusel ka kvalitatiivne lähenemine, kui vaatluse all on vastanute endi lisatud omad sõnastused väited.

³¹ Dispersioon on staatiliselt seotud standardhälbega, võrdues viimase ruuduga. Dispersioon oli eelistatud standardhälbele, kuna sellisel juhul olid tulemuste väärtused vaatluseks sobivamal skaalal.

³² Teine võimalus analüüsida nende kahe väärtuse koosmõju oleks aritmeetilise keskmise ja dispersiooni suhe. Eelistasin kasutada vahet, sest sellisel juhul olid tulemuste väärtused vaatluseks sobivamal skaalal. Kahe erineva koosmõju analüüsimise tulemused ei erine oluliselt.

³³ Otsides ühiseid arvamusi, ei piisa ainult keskmise või dispersiooni vaatlemisest, sest tulemustes võib olla olukord, kus dispersioon on peaaegu võrdne, aga keskmised on erinevad. Näiteks tabelis 1 on argumentide 3 ja 13 dispersioonid 3,28 ja 3,29, aga keskmised vastavalt 6,1 ja 4,9. Samuti võib juhtuda, et keskmised on lähedased, aga dispersioon erineb. Näiteks tabelis 2 on argumentide 66 ja 57 keskmised 4,33 ja 4,37, aga dispersioon vastavalt 5,06 ja 3,54.

TABEL 1. Küsimuse „Mida tähendab Teie jaoks gregooriuse laul? (nii mõiste kui nähtusena)” tulemused
 P = positsioon „termomeetrial”, R = väidet hinnanud vastajate arv, K = väite aritmeetiline keskmine, D = dispersioon, K-D = aritmeetilise keskmise ja dispersiooni vahe; väite järel sulgudes on väite number küsimustikus; tabel on järjestatud K-D järgi.

P	väide	R	K	D	K-D
1	[...] palvet (18)	126	7,14	2,41	4,73
2	[...] tähendusrikkaid tekste (22)	124	5,97	2,57	3,40
3	[...] ühte osa minu muusikalisest tegevusest (25)	124	6,06	2,72	3,34
4	[...] temaatiliselt sidusat ja tekstuaalselt terviklikku repertuaari terveks kirikuaastaks (21)	124	6,14	2,97	3,18
5	[...] rooma riitusega Lääne kiriku keskaegset ühehäälsel liturgilist laulu (19)	125	6,12	3,19	2,93
6	[...] muusikaga illumineeritud sakraalset teksti (15)	126	6,25	3,32	2,93
7	[...] frangi-rooma laulu - ühte osa kogu ladinakeelsest sakraalsest monoodiast (3)	127	6,10	3,28	2,85
8	[...] Euroopa professionaalse muusikakultuuri alusmüüri (2)	127	6,15	3,30	2,82
9	[...] õpetust Jumala Sõnast ja sellest, mida see väljendab (24)	125	5,65	3,67	1,99
10	[...] kindlate reeglite järgi interpreteeritud ladinakeelset liturgilist laulu (11)	127	5,43	3,60	1,83
11	[...] Roomakatoliku kiriku liturgilist muusikat (9)	127	6,04	4,28	1,76
12	[...] muusikalist mõtteviisi (16)	126	5,46	3,75	1,71
13	[...] laiapõhjalist muusikateaduslikku ja liturgikaalast valdkonda (13)	126	4,90	3,29	1,61
14	[...] inspiratsiooni minu muusikaliseks tegevuseks (7)	127	5,35	3,74	1,61
15	[...] eluviisi (1)	127	5,19	3,71	1,48
16	[...] kogumit keskaegsetest käsikirjadest ja liturgilistest tekstidest (12)	126	4,37	3,23	1,14
17	[...] ilusaid meloodiad (6)	127	5,02	4,02	1,00
18	[...] keskaegse notatsiooni uurimise võimalust (10)	127	4,45	3,68	0,77
19	[...] võimalust tutvustada huvitavat muusikat ja seda kandvat vaimsust publikule (23)	124	4,77	4,18	0,59
20	[...] ühte vokaalrepertuaari paljude teiste hulgas (26)	124	4,23	3,92	0,31
21	[...] tüütut kohustust, millega peab rutiinselt tegelema (27)	124	1,40	1,27	0,14
vi	[...] näitemänguliselt esitatud muusikalist teksti (17)	126	1,98	2,10	-0,12
v	[...] silda eelkristlike kultuuride ja vaimsustega (20)	124	3,82	4,29	
iv	[...] põnevat repertuaari, millega sisustada kontsertprogramme (4)	127	3,67	4,22	
iii	[...] meetodit liturgilise muusika kirjutamiseks (14)	126	3,80	4,56	
ii	[...] karjääritegemise võimalust (8)	127	2,49	4,00	-1,51
i	[...] igasugust ühehäälsel ladinakeelset liturgilist laulu (5)	127	3,69	5,56	-1,87

3.4. Küsitluse tulemused

3.4.1. Mida tähendab Teie jaoks gregooriuse laul? (nii mõiste kui nähtusena)³⁴

Tabeli ja teksti optimaalsemaks vormindamiseks on edaspidi väidetest jäetud ära korduv lauseosa „Gregooriuse laul tähendab minu jaoks ...”.

„Termomeetri” nullpunkt tabelis 1 asub ridade 21 ja vi vahel ning on märgistatud kahekordse joonega.

Tabelis 1 esitatud väidete aritmeetilised keskmised varieeruvad vahemikus 1,4-7,14. Madalaim

³⁴ Gregooriuse laulu mõiste käesolevas artiklis analüüsivas küsimustikus oli esitatud kui „üldistav ja kõikehõlmav, tähendades nii keskaegse Lääne kiriku erinevate liturgiliste perekondade repertuaari kui nende kaasageid refleksioone trükis ning esituses” (Jõks 2009: 433). Mõiste „liturgiline perekond” tähendab antud kontekstis liturgilisi erivorme, näiteks mosaraabi või ambroosiust, millel on neile vastav liturgilise muusika repertuaar (vt. ka joonealust märkust nr. 1).

TABEL 2. Vastused väitele „Gregooriuse laul tähendab minu jaoks meetodit liturgilise muusika kirjutamiseks” (rida iii tabelis 1).

	Skaala 1-8	Sagedus	%
Vastused	1 (Ei tähenda seda mitte mingil juhul)	23	18,3
	2 (Tähendus suhteliselt ebaoluline)	23	18,3
	3 (Tähendab natuke, aga mitte määravalt)	13	10,3
	4 (Tähendab mõnevõrra)	18	14,3
	5 (Tähendab üsna palju)	16	12,7
	6 (On minu jaoks väga oluliste tähenduste hulgas)	17	13,5
	7 (On üks olulisemaid tähendusi)	11	8,7
	8 (Tähendab eelkõige seda - on kõige olulisem)	5	4,0
	Kokku		126
	Puuduvad vastused	1	
Kokku		127	

keskmine on väitel „[...] tüütut kohustust, millega peab rutiinselt tegelema” (rida 21) ja ülekaalukalt³⁵ kõrgeim keskmine on väitel „[...] palvet” (rida 1). Dispersioon varieerub vahemikus 1,27-5,56. Madalaim dispersioon on väitel „[...] tüütut kohustust, millega peab rutiinselt tegelema” (rida 21) ja kõrgeim väitel „[...] igasugust ühehäälselt ladinakeelset liturgilist laulu” (rida i). Kui vaadelda väiteid dispersiooni (veerg D) pingereas, selgub, et küsitletud on kõige enam üksmeelset kahe kõige madalama keskmisega väite (read 21 ja vi) ning ühe kõige kõrgema keskmisega väite (rida 1) puhul. Kuna küsitletud on suhteliselt üksmeelsed selles, millised väited on olulised, ei ole tabelis 1 miinuspoolele jagunud ühtegi väidet, mille keskmine oleks üle nelja. Samas, kui vaadata täpsemalt näiteks väite „[...] meetodit liturgilise muusika kirjutamiseks” (rida iii) vastuseid, mis on üks kõrgeima keskmisega väide (3,8) miinuspoolel, siis selgub, et 126 vastanust 49 on hinnanud seda väidet skaalapunktidega 5-8.

Seega on väide paljudele küsitletutele oluline, aga kuna dispersioon on sedavõrd kõrge (4,56) ehk väide on paljudele ka ebaoluline, siis peab see küsimus leppima kohaga tabeli miinuspoolel. Olukord, kus paljudele vastanutele olulised väited on miinuspoolel, ilmneb kontrastsemalt tabelis 3, kus vaetakse interpretatsioonilisi eelistusi. Seal on tabeli nullpunkti ümber ja miinuspoolel väiteid, mille keskmine on üle nelja.

3.4.2. Küsitletute kvalitatiivsed lisandused küsimusele „Mida tähendab Teie jaoks gregooriuse laul? (nii mõiste kui nähtusena)”

Küsitlusele vastanud kasutasid aktiivselt võimalust lisada omapoolseid täiendavaid väiteid. Käesolevas küsimusteplokis tegi 52 vastanut kokku 77 selgelt mõistetavat lisandust.³⁶ Valdav enamik lisandustest oli hinnatud skaalapunktidega 7-8. Enamik lisandusi täiendas või avas uuest küljest juba küsimustikus esitatud väiteid. Kõige olulisemaks hinnatud väidet, et gregooriuse laul tähendab palvet, täiendas 15 lisandust. Mitmel korral rõhutati, et tegu on „üheskoos palvetamisega”, mis väljendub mitmel tasandil: (1) ühine palve teiste lauljatega, (2) ühine palve kuulajatega, (3) ühine palve Kirikuna, mis ületab rahvuslikud ja kultuurilised piirid. Ühendav faktor oli välja toodud ka väljaspool palve aspekti. Üks lisandus pakus välja huvitava sõnastuse, et gregooriuse laul ise ei ole palve, aga on „liturgilise palve sakraalne helikehastus”. Teine suurem, 15 täiendusest koosnev grupp kirjeldas gregooriuse laulu mitmesuguseid vaimseid väärtusi, nagu rahu, armastus, enese vaimne ülesehitamine, puhastumine, tervendamine ja meditatsioon. Lisandustest üheksa rääkis tekstist gregooriuse laulus, mida võib kokku võtta nelja kategooriaga: (1) teksti ja muusika ühtsus, (2) muusika kui teksti kandja, (3) muusika kui teksti kuulutamise [sisemise veendumusega väljaütlemise] tulemus ja (4) muusika kui teksti mõistmise vahend. Lisanduste hulgas

³⁵ Suuruselt järgmine keskmine oli 6,25 väitel „[...] muusikaga illumineeritud sakraalset teksti” (rida 6).

³⁶ Kuus lisandust koosnes üksikutest tähtedest ja/või kirjavahemärkidest.

TABEL 3. Küsimuse „Mis on Teie meelest gregooriuse laulu heaks esitamiseks oluline?“ tulemused
 P = positsioon „termomeetrial“, R = väidet hinnanud vastajate arv, K = väite aritmeetiline keskmine, D = dispersioon, K-D = aritmeetilise keskmise ja dispersiooni vahe; väite järel sulgudes on väite number küsimustikus; tabel on järjestatud K-D järgi.

P	Väide	R	K	D	K-D
1	Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab (70)	110	6,90	1,58	5,32
2	Ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel (52)	110	6,43	1,92	4,51
3	Väga täpne intonatsioon (68)	111	6,44	1,94	4,50
4	Muusikaline fraseerimine (45)	110	6,41	2,04	4,37
5	Väga hea artikulatsioon (43)	111	6,28	2,06	4,22
6	Väga hea diktsioon (46)	111	6,20	2,05	4,15
7	Laulja üldine musikaalsus (54)	110	5,99	1,92	4,07
8	Väga hea vokaalne kvaliteet (47)	111	5,53	1,91	3,62
9	Agoogiline mitmekesisus (42)	112	5,88	3,49	2,39
10	Rutiinse laulmise vältimine (61)	111	5,69	3,60	2,09
11	Liturgiline keskkond (55)	110	5,63	3,72	1,91
12	Laadi iseärasuste jälgimine (51)	110	5,40	3,53	1,87
13	Semioloogiline täpsus (62)	111	5,40	3,57	1,83
14	Lauldava repertuaari ajaloolise tausta teadmine (49)	110	4,65	3,11	1,54
15	Religioosne intentsioon (59)	111	5,68	4,64	1,04
16	Õige esitusstiili järgimine (69)	110	5,14	4,12	1,02
17	Peast laulmine (57)	111	4,37	3,54	0,83
18	Isiklik panus teksti lahtimõtestamisel (48)	111	5,17	4,58	0,59
19	Püüe esitada muusikat võimalikult originaalilähedaselt (58)	111	4,72	4,13	0,59
20	Laulja usk sellesse teksti, mida ta laulab (53)	110	5,39	4,81	0,58
21	Dünaamiline mitmekesisus (44)	111	4,87	4,29	0,58
22	Sobiv ruum (64)	110	4,16	4,08	0,08
23	Retooriline lähenemine esitatavale muusikale (60)	111	4,51	4,47	0,04
vii	Tekstuaalne narratiiv (65)	108	4,29	4,30	-0,01
vi	Oma õpetaja jäljendamine (56)	110	3,53	3,59	-0,06
v	Sobiv esinemisriietus (63)	110	2,49	2,64	-0,15
iv	Hingestatud esitus (71)	110	4,78	5,02	-0,24
iii	Isikupärane muusikaline lähenemine (50)	110	3,72	4,00	-0,28
ii	Teoreetilised teadmised semioloogias (67)	111	4,55	4,96	-0,41
i	Teoreetilised teadmised paleograafias (66)	111	4,33	5,06	-0,73

oli ka hoolega sõnastatud määratlusi, millest mõned olid dogmaatilist laadi ja/või paistsid silma oma filosoofilise sügavusega. Näiteks „igavikulise laulu väljendus siin ajas, mille Poeg andis Isale Püha Vaimu kaudu Kolmainuses; Kiriku armastuslaul oma kaasale Jeesus Kristusele

ja algus igavikulisele laulule, mida me laulame Jumalale”³⁷ ja „lauldud poeesia, mis väljendab kristluse üleselt ühtsust kõige hea, tõese ja ilusa vahel puudutades kõikide religioonide tuuma ning inimkonna tähendust”³⁸ (Jõks 2009: 139-142).

³⁷ „The expression of the eternal song on the Earth, that the Son gave to the Father by the Holy Spirit in the Trinity; the love song of the Church to her husband, Jesus Christ, and the beginning of the eternal chant that we will sing to God.”

³⁸ „Sung poetry expressing a unity of the good, the true and the beautiful that transcends Christianity and touches upon the heart of all religions and the meaning of mankind.”

3.4.3. Mis on Teie meelest gregooriuse laulu heaks esitamiseks oluline?

„Termomeetri“ nullpunkt tabelis 3 asub ridade 23 ja vii vahel ning on märgistatud kahekordse joonega.

Tabelis 3 olevate väidete aritmeetilised keskmised varieeruvad 2,49 ja 6,9 vahel. Madalaim keskmine on väitel „Sobiv esinemisriietus“ (rida v) ja kõrgeim keskmine on väitel „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab“ (rida 1). Dispersioon varieerub vahemikus 1,58-5,06. Madalaim dispersioon on väitel „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab“ (rida 1) ja kõrgeim väitel „Teoreetilised teadmised paleograafias“ (rida i). Kui vaadelda tabelis 3 olevaid väiteid dispersiooni pingereas, on näha oluline erinevus tabelis 1 toodud tulemustega. Madala dispersiooniga on valdavalt kõrge keskmisega väited. Kõige madalama keskmisega (2,49) väide „Sobiv esinemisriietus“ (rida v) on dispersiooni pingereas alles üheksandal kohal (dispersioon 2,64). Suuruselt teise keskmisega (3,53) väide „Oma õpetaja jäljendamine“ (rida vi) on dispersiooni pingereas viieteistkümnendal kohal (dispersioon 3,59). See näitab, et interpretatsioonilistes eelistustes ei ole vastajatel nii suurt üksmeelt omadustes, mis on ebaolulised. Isegi kõige madalama keskmisega väited „Sobiv esinemisriietus“ ja „Oma õpetaja jäljendamine“ said lisaks madalatele skaalapunktidel nii palju keskmisi ja kõrgeid skaalapunkte,³⁹ et dispersiooni järjestuses olid nad alles üheksandal ja viieteistkümnendal kohal. Võrdluseks võib vaadata, kuidas tabelis 1 esitatud väidetes on dispersiooni pingereas esikohal kaks kõige madalama keskmisega väidet.

Samuti olid küsitletud interpretatsiooniliste eelistuste osas kõige tähtsama väite hindamisel mõnevõrra ebakindlamad. Gregooriuse laulu kui mõiste ja nähtuse tähenduse hindamise küsimuses oli kõrgeima keskmise 7,14 (tabel 1, rida 1) ja suuruselt teine keskmise 6,25 (tabel 1, rida 6) vahe 0,89. Interpretatsiooniliste eelistuste küsimuses oli kõrgeima keskmise 6,90 (tabel 3, rida 1) ja suuruselt teise keskmise 6,44 (tabel 3, rida 3) vahe 0,46.

3.4.4. Küsitletute kvalitatiivsed lisandused küsimusele „Mis on Teie meelest gregooriuse laulu heaks esitamiseks oluline?“

Antud küsimusteplokis oli vähem lisandusi kui eelmises - 39 vastajat tegi kokku 60 kvalitatiivset lisandust. Kõige enam oli täiendusi muusikalistes küsimustes - kokku 21. Eriliselt olid tähelepanu all muusikalist ansambli puudutavad aspektid. Üllatavalt vähe ehk ainult kaks täiendust puudutas rütmi. Eelmises küsimusteplokis tulipunktis olnud palvetemaatika on ka siin olulisel kohal - kümme lisandust täiendasid seda temaatikat. Lisandustes oli taas teemaks teksti ja selle mõistmise küsimus - sellele viitas kaheksa lisandust. Üksikud lisandused tõid veel kord välja gregooriuse laulule spetsiifilisi küsimusi. Neli lisandust rõhutas vajadust kasutada algupärast notatsiooni ja kolm lisandust märkis ära liturgilise keskkonna vajalikkuse. Ka käesolevas küsimusteplokis ei puudu läbimõeldud ja täpselt formuleeritud lisandused. Kui eelmises plokis oli tegu dogmaatiliste ja/või filosoofiliste sõnastustega, siis käesoleva ploki sarnased formuleeringud võiks liigitada müstilis-religioosete tõlgitsuste alla. Näiteks „viia meloodia kooskõlla teoloogilise tähendusega“⁴⁰ ja „teha sellest [gregooriuse laulust] „oma laul“, leides läbipääsu teooriate, trendide, ja isiklike kahtluste ning eba-kindluste labürindist ja avastada tee, mis aitab ühineda Liturgiaga“⁴¹ (Jöks 2009: 148-151).

3.5. Arutelu

3.5.1. Tabel 1

Tabelis 1, mis väljendab küsitletud isikute arusaama gregooriuse laulu tähendusest mõiste ja nähtusena, on plusspoolel esikohal kõrgeima keskmisega väide „[...] palvet“, millele järgnevad „[...] tähendusrikkaid tekste“ ja „[...] ühte osa minu muusikalisest tegevusest“. Kolm plusspoolel esikohal olevat väidet on selgelt isiklikku laadi. Neljandal kohal on üldistavat laadi repertuaarispetsiifiline väide „[...] temaatiliselt sidusat ja tekstuaalselt terviklikku repertuaari terveks kirikuaastaks“. Alles plusspoole viiendal ja seitsmendal kohal on spetsiifilisemat laadi arusaamad gregooriuse laulust ehk väited „[...] rooma riitusega Lääne kiriku keskaegset ühehäälsel liturgilist laulu“ ja „[...] frangi-rooma laulu - ühte

³⁹ Väite 63 skaalapunktid olid järgmised: 42 korda 1, 26 korda 2, 12 korda 3, 14 korda 4, 10 korda 5, 4 korda 6, 2 korda 7 ja 0 korda 8 (Jöks 2009: 467). Väite 56 skaalapunktid olid järgmised: 19 korda 1, 21 korda 2, 19 korda 3, 14 korda 4, 17 korda 5, 11 korda 6, 9 korda 7 ja 0 korda 8 (Jöks 2009: 466).

⁴⁰ „Harmonize melody with a theological meaning.“

⁴¹ „Make it your „own song“ by finding your way through the maze of theories, trends and personal doubts and uncertainties, finding the way that helps to join the Liturgy.“

osa kogu ladinakeelsest sakraalsest monoodiast". Väide, mis loogiliselt võttes võiks pretendeerida kohale plusspoole tipus, „[...] roomakatoliku kiriku liturgilist muusikat", on alles plusspoole üheteistkümnenadal positsioonil.

Küsitluses osalenutest on 54,3% oma konfessionaalseks kuuluvuseks märkinud „katoliiklane". Teiste konfessioonide liikmed moodustavad 23,8% ja konkreetseesse kogudusse mittekuuluvaid vastajaid oli 21,9%. Kas on võimalik, et mittekatoliiklased viivad selle olulise näitaja keskmise alla? Et seda kontrollida, võrdlesin vastuseid konfessionaalse kuuluvuse lõikes. Võrdlus näitas tõepoolest, et katoliiklaste, teiste konfessioonide esindajate ja kindlasse konfessiooni mittekuuluvate vastajate arvamused erinesid gregooriuse laulu tähenduse küsimuses oluliselt. Nii katoliiklased kui teiste konfessioonide liikmed pidasid gregooriuse laulu kõige olulisemaks omaduseks palvet - keskmised olid vastavalt 7,64 ja 7,16. Alates plusspoole teisest positsioonist on aga katoliiklaste ja teiste konfessioonide liikmete arvamused oluliselt erinevad. Koosmeelenäitaja alusel tulevad katoliiklaste pingereas plusspoole teisel ja kolmandal kohal „[...] rooma riitusega Lääne kiriku keskaegset ühehäälsel liturgilist laulu" ja „[...] roomakatoliku kiriku liturgilist muusikat". Selle järel tuleb neljandana „[...] tähendusrikkaid tekste". Teiste konfessioonide liikmete koosmeele pingereas on plusspoole teisel kohal „[...] frangi-rooma laulu - ühte osa kogu ladinakeelsest sakraalsest monoodiast" ja kolmandal kohal „[...] ühte osa minu muusikalisest tegevusest". Neljandal kohal on sarnaselt katoliiklastega väide „[...] tähendusrikkaid tekste". Ilma kindla konfessionaalse kuuluvusest vastajate pingereas on esikohal väide „[...] ühte osa minu muusikalisest tegevusest". Sellele järgnevad „[...] laiapõhjalist muusikateaduslikku ja liturgikaalast valdkonda" ja „[...] kindlate reeglite järgi interpreteeritud ladinakeelset liturgilist laulu". Neljanda koha osas katoliiklaste ja teiste konfessiooni liikmetega erinevusi ei ole. Ilma konfessionaalse kuuluvusest vastajate keskmine väitele „[...] palvet" oli 6,0 ja see asus koosmeele näitaja alusel tabeli miinuspoole 9. kohal dispersiooniga 6,55.

Tabelis 1 on nullpunkti ümber kaks väärtust, millest nähtub, et peaaegu üldiselt ei tähenda gregooriuse laul „näitemänguliselt esitatud muusikalist teksti" (rida vi) ega „tüütut kohustust, millega peab rutiinselt tegelema" (rida 21). Need on ka ainukesed väited, mille kohta saab enam-vähem

öelda, et suurem osa nõustub nende ebaolulisusega, sest miinuspoolel olevatel väidetel on juba palju kõrgem keskmine, mis viitab nende olulisusele enam kui ainult paari vastaja jaoks. Tabeli 1 „miinuspoolel" on huvitava väitena „[...] karjääritegemise võimalust" (rida ii), millel on küllalt madal keskmine (2,49), aga samas üsna kõrge dispersioon (4,0). Selle väite puhul vastas 22 küsitletut skaalapunktidega 5-8. See on ka täiesti arusaadav, sest vastanute hulgas on ka professionaalseid muusikuid, kellele gregooriuse laul on vaid üks repertuaar paljude hulgas, ja neil ei pruugi olla isiklikku süvendatud huvi just gregooriuse laulu repertuaari vastu.

Nagu eespool korduvalt kirjeldatud, hindas enamik küsitletutest väidet, et gregooriuse laul tähendab nende jaoks palvet, väga kõrgelt. Kuna küsitletute seas on inimesi, kes ei pea religiooni enda jaoks oluliseks, oli huvitav vaadata, kui kõrgelt hindasid nemad väidet gregooriuse laulu kui palve kohta. Selgus, et ka need 14,1% vastajatest, kes peavad religiooni enda jaoks pigem ebaoluliseks, hindasid gregooriuse laulu kui palvet suhteliselt kõrgelt - keskmiseks tuli 4,57. Nende seas, kes peavad religiooni enda jaoks pigem oluliseks, oli vastav näitaja 7,54.

Tabelist 1 nähtub, et gregooriuse laulu määratluses on kõikidele küsitletutele ühiselt väga oluliseks faktoriks tekst. Plusspoole esimese üheksa väite hulgas on neli, mis on seotud tekstiga: positsioonil 2 on „[...] tähendusrikkaid tekste", positsioonil 4 on „[...] temaatiliselt sidusat ja tekstuaalselt terviklikku repertuaari terveks kirikuaastaks", positsioonil 6 on „[...] muusikaga illumineeritud sakraalset teksti" ja positsioonil 9 on „[...] õpetust Jumala Sõnast ja sellest, mida see väljendab". Samas on meloodia ilu puudutav väide „[...] ilusaid meloodiad" alles plusspoole positsioonil 17. Eespool vaadatud keskmiste võrdlus konfessionaalse kuuluvuse osas näitas, et kõikides rühmades on väide „[...] tähendusrikkaid tekste" kõrgel kohal, asetsedes plusspoole neljandal positsioonil.

Nagu arutelust nähtus, mõjutas küsitlusele vastanute konfessionaalne kuuluvus oluliselt arvamusi gregooriuse laulu tähenduse kohta. Siin artiklis ei ole võimalik põhjalikult käsitleda kõiki tunnuseid, mille alusel vastanute seisukohad gregooriuse laulu määratlemisel erinevad. Võib öelda, et kõige enam mõjutasid vastanuid selles küsimusteplokis just religiooniga seotud tunnused. Regionaalsus

kuulus keskmiselt mõjutavate tunnuste hulka. Kõige vähem mõjutasid tulemusi sugu, vanus ja muusikaline haridus.⁴²

3.5.2. Tabel 3

Tabelis 3, mis kajastab vastanute interpretatsioonilisi eelistusi, seisavad plusspoole tipus kaks väidet, mis mõlemad puudutavad teksti ja ennekõike tekstist arusaamist: väide „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab” (rida 1) ja „Ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel” (rida 2). Sellele järgnevad kaheksa üldmuusikalist väidet: „Väga täpne intonatsioon” (rida 3), „Muusikaline fraseerimine” (rida 4), „Väga hea artikulatsioon” (rida 5), „Väga hea diktsioon” (rida 6), „Laulja üldine musikaalsus” (rida 7), „Väga hea vokaalne kvaliteet” (rida 8), „Agoogiline mitmekesisus” (rida 9) ja „Rutiinse laulmise vältimine” (rida 10). Huvitaval kombel on üks üldmuusikaline omadus „Dünaamiline mitmekesisus” (rida 21) teistest eraldi, alles plusspoole 21. positsioonil. Alles plusspoole 11. positsioonil on esimene liturgilisele muusikale iseloomulik tunnus „Liturgiline keskkond” ja 12. ning 13. positsioonil esimesed spetsiifiliselt gregooriuse lauluga seotud omadused „Laadi iseärasuste jälgimine” ja „Semioloogiline täpsus”. Arvestades, et tabelis 1 oli esikohal väide „[...] palvet”, on üsna üllatav, et väide „Religioosne intentsioon” on alles plusspoole 15. positsioonil ja „Laulja usk sellesse teksti, mida ta laulab” 20. positsioonil.

Tabelis 2 on äärmiselt huvipakkuv miinuspoole tipp. Seal on kaks väidet, millel on suhteliselt kõrge keskmine: „Teoreetilised teadmised paleograafias” (rida i) ja „Teoreetilised teadmised semioloogias” (rida ii), mille keskmised on vastavalt 4,33 ja 4,55. Gregooriuse laulu ajaloost on teada, kui olulist rolli mängisid paleograafilised uurimused gregooriuse laulu taassünnis. Samuti on teada, et gregooriuse laulu semioloogia, mille arenemisel oli määrav roll Eugéne Cardine'i kanda, oli see, mis avas selle repertuaari esitamisel täiesti uue mõõtme. Seepärast on huvipakkuv, et need distsipliinid on nii paljudele vastanutele ebaolulised, mis on viinud need kaks väidet tabeli miinuspoole tippu. Siiski ei tohi unustada, et paljud vastanud on ka mõlemaid väiteid oluliseks hinnanud.

Teoreetilisi teadmisi paleograafias hindas 111 vastajast skaalapunktidega 1-4 kokku 59 vastanut, neist 16 skaalapunktiga 1; skaalapunktidega 5-8 hindas 52 vastanut, neist 12 skaalapunktiga 8. Teoreetilisi teadmisi semioloogias hindas 111 vastanust skaalapunktidega 1-4 kokku 53, neist 13 skaalapunktiga 1; skaalapunktidega 5-8 hindas 58 vastanut, neist 12 skaalapunktiga 1 (Jöks 2009: 468). Nendest tulemustest on näha selge veelahe: vastajad jagunesid kaheks leeriks - ühed, kes peavad neid väärtusi gregooriuse laulu heaks esitamiseks vajalikuks, teised mitte.

Eelmises küsimusteplokis oli näha, kuidas konfessionaalne kuuluvus mõjutas küsitelute arvamusi ja roomakatoliiklaste seisukohad gregooriuse laulu määratlemisel erinesid oluliselt teiste konfessionide liikmete omadest. Interpretatsioonilistes eelistustes nii suurt erinevust ei ole. Ainsa märgatava erinevusena on väide „Ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel” katoliiklaste koosmeelejärjestuses alles plusspoole kaheksandal positsioonil, kusjuures kõikide vastajate ühises tabelis oli see väide plusspoole teisel kohal. See on seletatav asjaoluga, et katoliiklastele võib ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel olla enesestmõistetavam kui teistele ja seetõttu ei ole seda ankeedile vastates eriliselt esile tõstetud. Esimese koha väide on katoliiklastel sama mis kõikide vastajate ühises tabelis - „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab”. Sarnane on ka plusspoole ülejäänud ülemine osa, kus kohtadel 2-6 on üldmuusikalised omadused, nagu artikulatsioon, diktsioon, intonatsioon, fraseerimine ja vokaalne kvaliteet. Kõikide vastanute tabelis olid väited „Liturgiline keskkond” ja „Religioosne intentsioon” plusspoole 11. ja 15. kohal. Katoliiklaste tabelis on need väited mõnevõrra, aga mitte otsustavalt eespool - vastavalt kohtadel 7 ja 10.

Käesolevas küsimusteplokis on vaieldamatult suurim mõjutaja vastaja regionaalsus. Kõige vähem mõjutavad interpretatsioonilisi eelistusi sugu, muusikaline haridus ja küsimus, kas tegeldakse ka muu muusikaga peale gregooriuse laulu. Keskmiste mõjutajate hulgas on konfessionaalsus ja religiooni praktiseerimine. Kõige enam mõjutavad interpretatsioonilisi eelistusi religiooni tähtsus

⁴² Keskmiste võrdlemisel on olulisemate erinevuste eristamiseks kasutatud tähendusnäitajat (*significance*), mille tarkvara SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) esitab koos keskmiste võrdlemisega. Kui nimetatud näitaja on 0,05 või väiksem, siis on tõenäosus, et keskmiste võrdlemisel tekkinud seos ilmneb juhuslikult, väiksem kui viis sajast. Analüüsis arvestati oluliseks seosed, mille tõenäosusnäitaja on 0,05 või väiksem.

vastaja jaoks, gregooriuse lauluga alustamise aasta, see, kas lauldakse rohkem jumalateenistusel või kontserdil, ja juba nimetatud regionaalsus.⁴³

Et vaadata, kuidas regionaalsus mõjutab interpretatsioonilisi eelistusi, kasutan nelja suurima regionaalse rühma küsitletute vastuseid: 21 eestlast, 19 ameeriklast, 14 sakslast ja 13 britti. Interpretatsiooniliste eelistuste võrdlemine regionaalsuse lõikes andis intrigeerivaid tulemusi. Loomulikult peab nende tulemuste vaatlemisel arvestama, et tegu on väga piiratud valimiga, ja seetõttu ei tohi üldistavate järeldustega kiirustada.

Üks silmatorkav tunnus oli, et eestlaste lõikes puudus koosmeelenäitaja järgi sorteeritud tabelis sootuks miinuspool – kõik koosmeelenäitajad olid suuremad kui null. Eestlaste tabeliga sarnanes selle poolest kõige enam sakslaste tabel – miinuspoolel oli vaid kolm väidet. Ameeriklaste ja brittide tabelis aga oli miinuspool oluliselt pikem kui käesoleva artikli tabelis 3, mis analüüsis kõikide küsitletute interpretatsioonilisi eelistusi. Kui tabelis 3 oli miinuspoolel 7 argumenti, siis ameeriklaste ja brittide tabelites oli see näitaja vastavalt 10 ja 11. Puuduv nullpunkt eestlaste tabelis ja lühike miinuspool sakslaste tabelis näitab, et neid väiteid, mille ebaolulisuses ollakse ühel meelel või mille olulisuse osas on suur lahkmeel, on oluliselt vähem kui brittide ja ameeriklaste tabelis.

Vaadates kõikide regioonide tabelleid üksikult, võib näha muidki erinevusi. Et käsilolevat analüüsi, mis on mitmeti huvipakkuv, mitte üle paisutada, võtan vaatluse alla iga regiooni tabeli plusspoole viis esimest väidet.

Eestlaste tabeli esinumber on väide „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab”. Sellele järgnevad „Laulja üldine musikaalsus”, „Laulja usk sellesse teksti, mida ta laulab”, „Ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel” ja „Religioosne intentsioon”.

Ameeriklaste tabeli plusspoole avab väide „Väga täpne intonatsioon”, mille järel tulevad „Väga hea diktsioon”, „Ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel”, „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab” ja „Muusikaline fraseerimine”.

Sakslaste tabel algab nagu eestlastelgi väitega „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab”. Teisel, kolmandal ja neljandal kohal on „Agoogiline mitmekesisus”, „Väga täpne intonatsioon” ja „Retooriline lähenemine esitatavale muusikale”. Viiel kohal on väide „Väga hea artikulatsioon”.

Brittide interpretatsiooniliste eelistuste esikohal on „Muusikaline fraseerimine”, millele järgnevad „Arusaamine sellest, millest tekst räägib ja mida see tähendab”, „Väga hea artikulatsioon”, „Väga täpne intonatsioon” ja „Ladina keele oskus sõnadest arusaamise tasemel”.

Kõige enam tõuseb erinevana esile eesti vastajate kirjeldatud esiviisik. Teggu on ainukese regionaalse grupiga, kes on kõige tähtsamate interpretatsiooniliste omaduste hulgas maininud kahte väidet, mis ei ole üldmuusikalised ega tekstiga seotud, vaid on selgelt religioossete tunnustega. Kolmandal positsioonil on „Laulja usk sellesse teksti, mida ta laulab” ja viiel kohal on „Religioosne intentsioon”. Selle järel kuuendal positsioonil tuleb kohe veel üks väide, mis mõjub ebaregulaarselt: „Isiklik panus teksti lahtimõtestamisel”. Nende eelistustega eristuvad eestlased selgelt nii küsitluses osalenud teiste regioonide kolleegide arvamustest kui ka kõikide vastanute ühistest hoiakutest. Ameerika vastajatel on väide „Laulja usk sellesse teksti, mida ta laulab” hoopis miinuspoole esimesel positsioonil ja briti vastajatel on väide „Religioosne intentsioon” miinuspoole teisel kohal. Sakslased on selles asjas eestlastega pisut rohkem ühel nõul, positsioneerides argumendid „Religioosne intentsioon” ja „Laulja usk sellesse teksti, mida ta laulab” vastavalt 9. ja 10. kohale. Kõikide vastanute ühises tabelis paiknevad need väited plusspoole 15. ja 20. kohal.

Ka saksa vastajad paistsid silma ühe ebaregulaarsusega, asetades neljandale positsioonile väite „Retooriline lähenemine esitatavale muusikale”. See väide on teiste regioonide tabelite plusspoolel vastavalt: eestlastel 26. kohal, ameeriklastel 19. kohal ja brittidel 12. kohal. Kõiki vastanuid hõlmavas tabelis on väide „Retooriline lähenemine esitatavale muusikale” plusspoole viimasel, 23. kohal.

Teoreetilised teadmised paleograafias ja semiooloogias pakkusid kõiki vastanuid hõlmavas tabelis

⁴³ Käesolev järeldus on taas tehtud joonealuses märkuses 42 kirjeldatud tõenäosusnäitaja abil.

huvitavat mõtteainet, positsioneerudes miinuspoole tippu. Erinevate rahvuste tabelis on nende positsioonid järgmised: „Teoreetilised teadmised paleograafias” - eestlastel 22. kohal, ameeriklastel miinuspoole 3. kohal, sakslastel 17. kohal ja brittidel miinuspoole 5. kohal; „Teoreetilised teadmised semioloogias” - eestlastel 20. kohal, ameeriklastel miinuspoole 4. kohal, sakslastel 15. kohal ja brittidel miinuspoole 4. kohal. Väide „Semioloogiline täpsus” oli märksa parematel positsioonidel - eestlaste ja sakslaste tabelites 11. kohal ja brittide ning ameeriklaste tabelites 12. kohal. Olgu meeldetuletuseks öeldud, et kõiki vastanud hõlmavas tabelis oli väide „Semioloogiline täpsus” plusspoole 13. kohal.

3.5.3. Institutsionaalsus versus isikukesksus ja algupärane repertuaar versus tänapäevane tõlgendus

Näib, et gregooriuse laul kaldub kõikide küsitlute lõikes olema pigem isikukeskne, mitte aga institutsionaalne ega repertuaarikeskne. Samas tuleb tunnistada, et vahed tabelis 1 plusspoolel olevate teise kuni kaheksanda väite vahel ei ole nii suured, et saaks arvata, nagu määratletaks gregooriuse laulu vaid isikukeskselt - repertuaarikesksed väärtused on samuti esindatud. Isikukeskne, institutsionaalsusest kaugenev vaade domineerib paljuski tänu mittekatooliiklastest vastanutele. Kui gregooriuse laul oleks tänapäeval üheselt mõistetavalt ainult roomakatoliku kiriku liturgiline laul, siis võiks mittekatooliiklastest vastanute arvamustesse suhtuda kui marginaalsesse nähtusesse maailma suurima kristliku konfessiooni liturgilise repertuaari käsitlemisel. Ometi on gregooriuse laulu roll tänapäeval oluliselt laiem kui katoliku kiriku liturgiline muusika ja väljaspool katoliku kirikut toimuv gregooriuse lauluga tegelemine ei pruugi sugugi enam olla olulises vähemuses. Tohtu töö ja vaevaga taaslustatud gregooriuse laul, millele oli 20. sajandil esimesel poolel iseloomulik võimsa institutsionaalse repertuaari ja roomakatoliku kiriku liturgilise muusika staatus, on tänapäeval suure osa sellest staatusest *de facto* kaotanud.⁴⁴ Gregooriuse laul on muutunud üksikisikute ja väikeste gruppide huviks ning ühist selgelt määratlevat üleilmset nimetajat nagu enne Vatikani II kirikukogu enam ei ole. Samuti tuleb taas meenutada, et paljud nimetatud üksikisikud ja grupid tegelevad gregooriuse laulu

harrastamisega väljaspool roomakatoliku kiriku konteksti.

Hüpoteesi ülekandumisest isikukesksele käsitlusele toetavad ka oma seisukohti varmalt kaitsvad interpretatsioonikoolkonnad. Rääkides eri koolkondadest, ei tohi unustada, et gregooriuse laulu esitajad identifitseerivad seda muusikat eelkõige vaimuliku väärtusena ja kaitsevad oma seisukohti kui religioosseid arusaamasid. David Hiley on öelnud gregooriuse laulu esitamise kohta, et „küsimus „õigest laulmisest” puudutab sügavalt religioosseid tõekspidamisi” (Hiley 1990: 37). Oma interpreediteel olen ise puutunud kokku õpetajatega väga erinevatest koolkondadest ja olnud koolkondadevahelise rivaliteedi tunnistajaks. Richard Rice on tabavalt sõnastanud vahekorra erinevate koolkondade vahel kui suhtumise, mis „varieerub mõõdukast skeptitsismist otsese vaenulikkuseni” (Rice 2005).

Sellest kujunebki võtmetähtsusega küsimus. Gregooriuse laulu esitamise juures on taassünni algusest 19. sajandil olnud väga oluline roll muusikateadusel. Teisest küljest on selge, et oluline osa sellest teadusest on tehtud just religioosses dimensioonis ja selle teaduse põhjal saavutatud esituspraktikal on ennekõike religioosne väljund. On selge, et gregooriuse laulu harrastamine tegi 20. sajandi teisel poolel läbi drastilise muutuse nii kvantiteedis kui kvaliteedis. Ülemaailmselt viljeldud liturgiline repertuaar on pigem muutunud üksikisikute ja väikeste inimrühmade, paremal juhul üksikute kogukondade huviobjektiks. Gregooriuse laulu esitamisel põimuvad religioossus ja muusikateadus unikaalsel viisil - gregooriuse laulu esitamises väljenduva religioossuse kaitseks võidakse võtta kasutusele muusikateaduslikud vahendid: paleograafia, semioloogia, laaditeooria jne. Gregooriuse laulu praktiseerijate hulgas on ka silmapaistvaid muusikateadlasi ja paljud peavad gregooriuse laulu hea esituse juures tähtsaks teoreetilisi teadmisi paleograafiast ja semioloogiast. Selle kaudu samastatakse - tõenäoliselt paljuski tahtmatult - oma tõlgendus keskaegsest repertuaarist selle repertuaari endaga. See tähendab, et endale ei anta enam aru, et keskaegne pärimus ja meie tänapäevane tõlgendus sellest pärimusest on kaks eri nähtust, mida eraldab teineteisest tänapäevase gregooriuse laulu

⁴⁴ Vatikani II kirikukogu dokumentides ja kirikukogu järgsetes dokumentides rõhutatakse gregooriuse laulu esimest positsiooni roomakatoliku kiriku liturgilise muusikana, nii et *de jure* staatus on endiselt säilinud.

esitaja retseptiooniprisma. Selline samastamine toimus ka 19. ja 20. sajandil restaureeritud versiooni ja selle esituslaadiga – see oligi „gregooriuse laul“ ja ei leitud mingit vajadust teha vahet taaselustatud repertuaari, selle harrastamise ja gregooriuse laulu algupärase repertuaari vahel. Joseph Gajard, kes lihtsustas nn. Solesmes'i meetodit ja populariseeris gregooriuse laulu edukalt kogu maailmas, kaitses selle esituslaadi seisukohti raevukalt, võiks isegi öelda mürgiselt. Oma loengul Mehhikos 21.09.1949 ütles Gajard: „Veelgi enam, kõikide nende [mensuraalsete] süsteemide autoritel oli raske leida tunnustust juba oma elu ajal ja oma lähimas kaaskonnas. Välja arvatud mõned üksikud, mis veel hingitsevad, ei ole nad üle elanud mehi, kes nad löid. Nüüd on nad igas mõttes surnud ja me võime nad jätta rahus puhkama. *Requiescant in pace!*“ (Gajard 1960: 8).⁴⁵

Küllap kehtib algupärase repertuaari ja oma tõlgenduse samastamise stsenaarium ka väikeste rühmituste puhul. Olukorras, kus nn. *mainstream*-esituslaadi institutsionaalselt enam ei kaitsta, on erisugustel esituslaadidel palju viljakam arenemisvõimalus. Kas võiks neid asjaolusid arvestades väita, et gregooriuse laul liigub 21. sajandil esoteerika suunas? Karismaatiliste õpetajate ümber kogunevad õpilased, kes on veendunud, et õpetaja teab „tõde“. Gurule ja tema ümber koondunud jüngritele võib see olla – ja suure tõenäosusega ongi – vaimselt rikastav. Mida tähendab see aga lääne kultuuriloole tervikuna? Kas ei ole see kultuuriloo seisukohast ohtlik, kui kaob ära selge, laiemale muusikaüldsusele arusaadav ja võimaluste piires objektiivne arusaam gregooriuse laulust kui oma muusikalistest juurtest?

4. Kokkuvõte

Iga definitsioon on kokkulepe. Gregooriuse laulu määratlemises mõiste ja nähtusena laiapõhjaline rahvusvaheline muusikateaduslik kokkulepe praegu puudub (vt. lk. 34). Sarnaselt erinevatele arusaamadele gregooriuse laulust mõiste ja nähtusena eksisteerib lai diapsoon erinevaid esitustavasid. Käesolevas artiklis otsisin üksmeelt küsitluses osalenud gregooriuse laulu praktiseerijate vahel selles, mida gregooriuse laul neile mõiste

ja nähtusena tähendab ja mis on nende meelest selle heaks esitamiseks vajalik.

Püstitatud ülesanne õnnestus. Tuginedes kõikide küsitletute üksmeelsetele hinnangutele, võiks pakkuda välja järgmise määratluse: gregooriuse laul on isiklikku laadi vaimulik väärtus, mille oluliseks osaks on tähendusrikkad tekstid. Gregooriuse laul tähendab ka terviklikku ja temaatiliselt sidusat repertuaari kogu kirikuaastaks, mis tugineb rooma riitusega Lääne kiriku keskaegsele ühehäälsel liturgilisele laulule.

Üksmeelselt olulised interpretatsioonilised eelised on tugevalt seotud esitatava muusika tekstiga. Oluline on tekstist arusaamine ja selle mõistmine, mitte niivõrd sellesse uskumine. Spetsiifilised vaimuliku ja liturgilise muusika esitamist puudutavad omadused olid küsitletutele olulised alles peale üldiste muusikaliste väärtustega arvestamist, mille kohta võib öelda, et need on olulised mis tahes muusikalise repertuaari heaks esitamiseks. Selgeks veelahkmeks küsitlusele vastanute vahel oli erinevus paleograafia ja semioloogia olulisuse hindamisel. Umbes pool vastanutest peab teoreetilisi teadmisi nendes distsipliinides oluliseks ja teine pool arvab, et see ei ole gregooriuse laulu heaks esitamiseks oluline.

Analüüsist nähtus, et katoliiklastest gregooriuse laulu harrastajad identifitseerivad gregooriuse laulu endiselt institutsionaalsemalt ehk siis katoliku kiriku keskselt. Samas on mittekatoliiklastest vastanutel, keda oli küsitletute hulgas peaaegu pool, repertuaari suhtes teistsugune, isikukessem arusaam. Interpretatsioonilistelt eelistustelt ei erine katoliiklased oluliselt teistest vastanutest. Suurim mõjutaja selles küsimuses on regionaalsus. Eestlased tõusid teiste rahvusgruppide seast esile sellega, et pidasid gregooriuse laulu esitamisel oluliseks vaimulikke väärtusi, mis teistel võrreldud regionaalsetel gruppidel olid mõnevõrra tagaplaanil.

4.1. Teema võimalik edasiarendus

Gregooriuse laulu on muusikateaduses siiani valdavalt uuritud just eelkõige repertuaarikeskselt, mitte repertuaari muusikalise interpreteerimise keskselt. Ehk oleks õige aeg toetada selles

⁴⁵ „Moreover, the authors of all these systems had difficulty enough in getting them accepted even in their own lifetime and in their immediate surroundings. Except for a few that have lingered on, they have not survived the men who created them. Now, for all practical purposes, they are dead, and so we may leave them to sleep in peace. *Requiescant in pace!*“ (Gajard 1960: 8).

küsimuses mitmete teadlaste poolt tehtud ettepanekuid ja hakata aktiivsemalt järgima näiteks Peter Jeffery 1992. aastal tehtud üleskutset, et gregooriuse laulu uurimine peaks „tublisti laienema väljapoole keskaegse muusikateaduse alamkategooria piire, muutudes märksa avaramaks käsitluseks, mis tõusvas joones lõimub teiste teadusharudega: mitte ainult etnomuusikateadusega, vaid ka moodsa liturgikaga, keskaja ajaloo ja kirikulooga ning muusika tunnetuslike küsimustega”⁴⁶ (Jeffery 1992: 4). Kas asjaolu, et gregooriuse laulu esitajad määratlevad lauldav repertuaari ennekõike religioosse tegevuse kaudu, ei anna põhjust laiendada Jeffery väljapakutud distsipliinide nimistut veel näiteks tegeliku usuteaduse ning religioonisotsioloogia – eriti aga selle kvalitatiivse külje suunas?

Samuti tuleks edasi arendada gregooriuse laulu alaseid interpretatsiooniuringuid, järgides John Butt'i teravmeelset tähelepanekut, et „materjal, mis oli mõeldud esitamiseks, peaks ka saama analüüsitud esituse kaudu” ja „muusika esitus võib olla kasulik parameeter mõistmaks, kuidas teatav muusika loodi ja noteeriti”⁴⁷ (Butt 2002: xii).

Gregooriuse laulu uurivate teadlaste ees seisvaks ülesandeks on interdistsiplinaarsele lähenemisele tuginedes pakkuda välja käsitlus, mis vastaks tänapäevaks kujunenud olukorrale ja mis teeks vahet pärandi ehk gregooriuse laulu algupärase repertuaari ja selle erinevate tõlgenduste vahel. Muusika ajalooliselt autentse esitamise võimalikkus seati kahtluse alla ja hüljati valdavalt juba 1980. aastatel. Kui lisada siia juurde veel tõsiasi, et keskaegne materjal, mis meie käsutuses on, ei saa puhtobjektiivsetel põhjustel pakkuda välja ühte õiget esitusstiili gregooriuse laulule, võiks repertuaar selles käsitluses tähendada keskaegset kogumit muusikalist ja mittemuusikalist informatsiooni, mis alles interpreedi retseptiooni kaudu saab kuuldavaks või kujuteldavaks lauluks. Erinevad esitustavad ei oleks selles käsitluses mitte taunitud, vaid otse vastupidi – need oleksid kõrgelt hinnatud kui võimalus pärandi mitmekülgeks mõistmiseks. Sellise käsitluse väljatöötamine ja tunnustamine respektseks nii (1) gregooriuse laulu repertuaari kui ka (2) tõlgendust ja annaks ühest küljest (1) kaitse meie ühisele muusikalisele pärandile ja teisest küljest (2) hindaks kõrgelt püüdlusi seda pärandit isikukeskselt mõtestada.

⁴⁶ „... grow well outside of its present boundaries as a subcategory of medieval musicology, into a much wider field that will interact increasingly with other disciplines: not only with ethnomusicology, but with modern liturgyology, with medieval and ecclesiastical history and with the study of musical cognition” (Jeffery 1992: 4).

⁴⁷ „... material that was meant to be performed should also be analysed through performance” ja „... performance might be a useful parameter in understanding how a piece of music came to be created and notated” (Butt 2002: xii).

KIRJANDUS

- Berry**, Mary 1979. *Plainchant for everyone: an introduction to plainsong*. Croydon: Royal School of Church Music.
- Butt**, John 2002. *Playing with history: the historical approach to musical performance*. Musical performance and reception. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Gajard**, Joseph 1960. *The Solesmes method: its fundamental principles and practical rules of interpretation*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press.
- Hiley**, David 1990. Chant. - *Performance practice: music before 1600*. Norton/Grove handbooks in music, eds. Howard Mayer Brown and Stanley Sadie, New York: Norton.
- Hughes**, Andrew 2002. Review of An Introduction to Gregorian Chant (2000) by Richard Crocker. - *Speculum*, 77/1, pp. 161-162.
- Jeffery**, Peter 1992. *Re-envisioning past musical cultures: ethnomusicology in the study of Gregorian chant*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jõks**, Eerik 2006. Põgus pilguheit gregooriuse laulu interpretatsiooni lähiminevikku Eestis. - *Teater. Muusika. Kino*, nr. 12, lk 64-71.
- Jõks**, Eerik 2009. *Contemporary understanding of Gregorian chant - conceptualisation and practice*. 3 kd., doktoriväitekiri; kaitstud 2010. aasta 26. veebruaril, York 2009. Väitekiri on saadaval Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia raamatukogus.
- Levy**, Kenneth, John A. Emerson, Jane Bellingham, David Hiley, Bennett Mitchell Zon 2001. 'Basic repertory' artiklis 'Plainchant'. - *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 2nd ed., eds. Stanley Sadie and John Tyrrell, London: MacMillan. *Grove Music Online*, ed. Laura Macy, <<http://www.oxfordmusiconline.com.libproxy.york.ac.uk/subscriber/article/grove/music/40099pg4>> (vaadatud 08.02.2010).
- McKinnon**, James W. 2001. Gregorian chant. - *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 2nd ed., eds. Stanley Sadie and John Tyrrell, London: MacMillan. *Grove Music Online*, ed. Laura Macy, <http://www.oxfordmusiconline.com.libproxy.york.ac.uk/subscriber/article/grove/music/11726?q=Gregorian+chant&search=quick&pos=1&_start=1#firsthit> (vaadatud 05.10.2009).
- Rice**, Richard. E-kiri Eerik Jõksile, 06.05.2005.
- Weber**, Jerome 1990. *A Gregorian chant discography*. 2 vols., Utica, New York: J. F. Weber.
- Weber**, Jerome 2002. Gregorian Chant. - *Goldberg*, 19. <<http://www.goldbergweb.com/en/magazine/essays/2002/06/263.php>> (vaadatud 03.11.2008).

A definition of Gregorian chant as concept and phenomenon and interpretational preferences from the point of view of present-day practitioners

Eerik Jõks

The words 'Gregorian chant' as a term and phenomenon can be interpreted in several ways. In addition, there are many vastly different known interpretations of Gregorian chant, which are based on the same medieval Franco-Roman manuscripts and, frequently, even on the same semiological principles. The article uses a quantitative sociological approach to find an answer to the question: How do present-day practitioners of Gregorian chant (1) define the concept and phenomenon of Gregorian chant and (2) describe their preferences in interpretation? The study is based on an international sociological survey among the performers of Gregorian chant conducted from 2006 to 2008 with 127 respondents.

The results indicated that the respondents shared a vision of Gregorian chant as having a primarily spiritual value, considering Gregorian chant to be a form of prayer. The most important element in this shared definition is a personal and essential assessment, which is followed by various musicological and/or institutional definitions. The position of the Roman Catholics differs markedly from the aggregated view of all respondents. As could be expected, the Roman Catholics prefer a significantly more institutional concept of Gregorian chant.

The common opinion in terms of interpretational preferences clearly emphasises the same values that are important in performing any musical repertoire. Specific properties associated with religious music and with Gregorian chant are believed to be less important, or there are different opinions about their importance. The regional origin of the respondents seems to be the main factor influencing interpretational preferences.

The importance of texts for the respondents was clearly evident in both the definitions of Gregorian chant and in interpretational preferences, whereby the decisive element was not so much faith in the texts but rather understanding the texts and comprehending the meaning of the texts.

Looking at the results of all respondents together, we can conclude that Gregorian chant is defined primarily at the level of personal understanding. The repertoire, which was characterised in the first half of the 20th century by the strong institutionalism assigned to it by the Roman Catholic Church, has a tendency to edge towards the esoteric due to its limited use in the Roman Catholic Church. As a result, this 'secret' would be kept by different performance schools, all believing that they represent the 'correct' interpretation of Gregorian chant and often having irreconcilable disagreements with other schools. This situation could be prevented by a new approach, which would make a clear distinction between the original medieval repertoire and the different modern interpretations of that repertoire. This new approach would, on the one hand, afford protection to our shared musical heritage and, on the other hand, would duly recognise the various attempts at personal conceptualisation, which would expand our knowledge of this heritage.